

**SPN-OBRASCI U FUNKCIJI MONITORINGA I EVALUACIJE
U PRIMARNOM I SEKUNDARNOM OBRAZOVANJU U BIH**

**SPN FORMS IN FUNCTION OF MONITORING AND EVALUATION IN
PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION
IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

mr. sc. Ismet Bećiragić, dipl. ing. maš.
JU PZ USK-a
Bihać

mr. sc. Senad Haurdić, prof.
JU PZ USK-a
Bihać

REZIME

Samoevaluacija institucija obrazovanja u koncepciji „nove škole“ čini osnovu opće prihvaćene obrazovne paradigme koja ističe da je cjelokupna obrazovna struktura podređena konačnom cilju koji je postavljen kroz obrazovne ishode.

Samovrednovanje kroz unutarnji monitoring i samoevaluaciju u zemljama EU i većini zemalja OECD-a uređen je procedurama koje čine deskripciju indikatora kvaliteta u odgoju i obrazovanju.

Koristeći HMIE-indikatore kvaliteta u standardu ISO/IEC 19796:2005 prvi put u BiH urađeni su SPN-obrasci (stručno pedagoški nadzor) koji preferiraju obrazovne ishode kao obrazovnu paradigmu kroz samovrednovanje i eksterno vrednovanje svih učesnika u obrazovnom procesu, a koji mogu biti primijenjeni u cijeloj BiH i šire.

Ključne riječi: kvalitet, indikatori, SPN-obrasci

SUMMARY

Self-evaluation of educational institutions in the conception of "new school" is the basis of commonly accepted educational paradigm that emphasizes that the entire educational structure is subordinated to the ultimate goal that is set up through the educational outcomes. Self-evaluation through internal monitoring and self-evaluation in the EU and most OECD countries is arranged with procedures that creates description of indicators of quality in education.

Using HMIE quality indicators in ISO / IEC 19796:2005 standard for the first time in Bosnia the SPN-forms were created (professional pedagogical supervision) who prefer educational outcomes as an educational paradigm through self-evaluation and external evaluation of all participants in the educational process, and which can be applied throughout the Bosnia and Herzegovina and beyond.

Key words: quality, indicators, SPN-forms

1. UVOD

Školsko okruženje se odlikuje brzim društvenim, tehnološkim i ekonomskim promjenama. Doživotno učenje postaje nužnost. Starenje stanovništva dodatno povećava ove izazove i pojačava potrebu za kontinuiranim ažuriranjem i obnavljanjem kvalifikacija (znanja, sposobnosti i kompetencija). Problem školskog okruženja je nedostatak transparentnosti kvalifikacija, slabija sklonost ka priznavanju "inostranih" kvalifikacija i nedostatak propisa koji bi građanima omogućili prijenos svojih kvalifikacija iz jednog konteksta u drugi.

Na standardizaciji i harmonizaciji nacionalnih okvira ukazuje se u više dokumenata kao što su: Izveštaj Savjeta (obrazovanje) i Komisije o primjeni radnog programa "Opće i stručno obrazovanje 2010" (februar, 2004), Mاستrihtsko saopćenje (od 14. decembra 2004.) o budućim prioritetima uobrazovanju i mnogi drugi dokumenti.

Standardizacija, harmonizacije i približavanja nacionalnih okvira u meta-okvire provode se projektiranjem obrazovnih ishoda koji unutar sistema kvaliteta svoju valorizaciju treba da dokažu preko standarda i indikatora kvaliteta u obrazovanju.

2. STANDARDI I INDIKATORI KVALITETA U OBRAZOVANJU

Razvojem i primjenom savremenih tehnologija u obrazovnom procesu razvijaju se i primjenjuju standardi i indikatori kvaliteta koji u svom tehnološkom okruženju, pored ostalih funkcija, imaju zadatak da približe i harmoniziraju obrazovne strukture u širem smislu. Uvode se posebni standardi (engl. *benchmarks*) u e-obrazovanju. Ovi standardi i indikatori obuhvataju različite elemente, npr. institucionalnu podršku e-obrazovanju, načine razvoja online tečaja, pedagoško obrazovanje i druge kompetencije nastavnika, metodiku i komunikaciju u tečajevima e-obrazovanja, podršku nastavnom osoblju i studentima, kao i evaluaciju obrazovnog procesa.

2.1. Standardi u obrazovanju

Najčešće u obrazovanju koriste se standardi:

- SCROM (Sharable Content Object Reference Model - Referentni model za standardizaciju elemenata strukture nastavnih sadržaja);
- IMS (Instructional Management Systems - Nastavni menadžment sistemi);
- ISSA Standardi u obrazovanju;
- Pedagoški standardi obrazovanju;
- ISO/IEC 19796 (Information technology - Learning, education and training - Quality management, assurance and metrics – Informaciona tehnologija, Učenje, edukacija i trening, Menadžment kvaliteta, garancija i metrika).

Često u obrazovanju koristi se Standard ISO 9000:2008, koji nije razvijan specijalno za obrazovanje, ali je uvođenje istog u obrazovne strukture vrlo funkcionalno.

2.1.1. ISO/IEC 19796 (Information technology - Learning, education and training – Quality management, assurance and metrics – Informaciona tehnologija, Učenje, edukacija i trening, Menadžment kvaliteta, garancija i metrika)

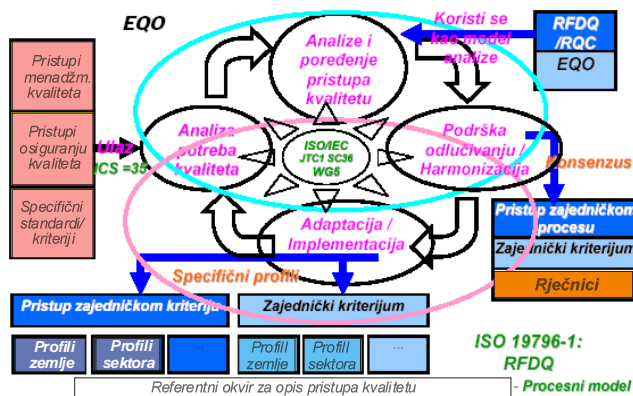
Specijalno za upravljanje kvalitetom u obrazovanju razvija se standard ISO/IEC 19796:2005 koji predstavlja velik potencijal za razvoj sistema kvaliteta u organizacijama koje se bave obrazovanjem. ISO/IEC 19796 je generički alat za upravljanje kvalitetom kojeg je potrebno prilagoditi specifičnom kontekstu korištenja. Standard predstavlja temelj za razvoj kvaliteta u organizacijama čije su osnovne djelatnosti učenje, obrazovanje i usavršavanje. ISO/IEC 19796:2005 izvorno je zamišljen da se sastoji od 4 dijela i to:

- 19796-1: opći pristup;
- 19796-2: harmonizirani model kvaliteta;

- 19796-3: referentne metode i metrike (RMM);
- 19796-4: najbolja praksa i vodič za implementaciju.

Od faze planiranja standarda ISO/IEC 19796 došlo je do određenih promjena na temelju iskustava iz primjene prvog dijela (19796-1), zbog kojih je dodan peti dio 19796-5 koji objašnjava kako treba koristiti ISO/IEC 19796.

U međunarodnoj klasifikaciji i standardizaciji obrazovanje i osposobljavanje je svrstano u opće funkcionalne discipline (ICS = 03.180 – Education), a samo težište ove standardizacije se prenosi na *E-learning* odnosno na (ICS = 35.240.99- primjene IT u obrazovanju. Evropska komisija za kvalitet (EQO) i preko EKO-a surađuje, razvija i određuje kvalitet i uspostavlja u okviru evropske zajednice standarde i norme kvaliteta u općem i stručnom obrazovanju. EKO (evropski kvalifikacioni okvir) koristi višegodišnji rad radne grupe za obezbjeđenje kvaliteta u ovoj oblasti, u okviru jednog od podkomiteta ISO/IEC JTC1 SC 36 WG5 koji je rezultirao Standardom ISO/IEC 19796-1:2005 (Information technology - Learning, education and training-Quality management, assurance and metrics- Informaciona tehnologija; Učenje, edukacija i trening; Menadžment kvaliteta, garancija i metrika. (Slika 1.)

Slika 1. Standardiziran pristup procesima obrazovanja u sistemu kvaliteta-alati i modeli (analiza, harmonizacije, implementacije) u ciklusu odlučivanja

2.2. Indikatori kvaliteta u obrazovanju

Svaki proizvod i usluga ima široku lepezu svojstava i karakteristika kvaliteta. Zahtjeve i očekivanja kupaca određuju mnogi faktori kao što su: svrha upotrebe i namjene, kupovna moć, tehničko-tehnološki nivo tržišta, državna regulativa, globalizacija itd. Svojstva i karakteristike kvaliteta definirana su u svim elementima: organizacione strukture, odgovornosti, dokumentacije, procesa, resursa, osposobljenosti, upravljanja.

U obrazovanju za svojstva i karakteristike kvaliteta najčešće se koristi terminološka analogija

- indikatori kvaliteta, a najčešće u upotrebi u obrazovanju su:
- Indikatori kvaliteta za održivi razvoj (ESD) koji sadrže kriterije kvaliteta vezanih uz kvalitetu poučavanja i procese učenja, kriterije kvaliteta vezanih uz politiku škole i organizaciju i kriterije kvaliteta vezanih uz vanjske odnose škole;
- Indikatori kvaliteta u obrazovanju (HMIE);
- Indikatori kvaliteta u obrazovanju za usporedbu obrazovnih struktura;
- Indikatori kvaliteta ISSA Standarda u obrazovanju;
- Indikatori kvaliteta obrazovanja u Pedagoškim standardima.

2.2.1. Indikatori kvaliteta u obrazovanju (HMIE - Škotska Her Majesty Inspectorate of Education - Scotland - Obrazovni inspektorat njenog veličanstva Škotske)

Na platformi kriterija kvaliteta za održivi razvoj (ESD), razvijen je sistem indikatora kvaliteta u obrazovanju prema HMIE koji se primjenjuje u primarnom i sekundarnom obrazovanju većine zemalja u EU. Kriteriji kvaliteta za održivi razvoj (ESD) i HMIE indikatori kvaliteta u obrazovanju se prepliću i nadopunjuju i čine osnovu indikatora obrazovanja za monitoring, evaluaciju i poređenje u odgojno-obrazovnom procesu. HMIE indikatore imaju sve elemente obrazovne structure u obrazovnom procesu, a nastali su koristeći iskustva i primjere dobre prakse u odgoju i obrazovanju u svijetu.

Indikatori HMIE prilagođeni su opće prihvaćenoj obrazovnoj paradigmi koja naglašava da je sve podređeno rezultatu ili obrazovnom ishodu, a obuhvataju:

1. Kurikulum;
2. Postignuća; (mjere se vanjskim vrednovanjem, nacionalnim ispitima - nezavisnim)
3. Učenje i poučavanje;
4. Podrška učenicima;
5. Školski etos;
7. Menadžment, rukovođenje i osiguravanje kvalitete.

Strukture sedam navedenaih područja HMIE-indikatora kvaliteta u obrazovanju u stručno pedagoškom nadzoru, kod eksternih monitoringa i evaluacija te samovrednovanja, internog monitoringa i samoevaluacije funkcionalno su angažirane kroz SPN-obrasce.

SPN-obrasce JU PZ USK-a sondirao je u osnovnim i srednjim školama u Unsko-sanskom kantonu, vršio više godina monitoring i evaluacije i uvjerio se u u izuzetnu funkcionalnost ovog pristupa, koji može biti primijenjen u cijeloj BiH i šire.

3. SPN - OBRASCI

Predmet i okvir stručno- pedagoškog nadzora kroz SPN-obrasce čini operacionalizaciju HMIE indikatora kvaliteta u odgojno-obrazovnom procesu. SPN-obrasci ističu potrebu da svaka aktivnost bude dokumentirana kroz planiranje, programiranje, konkretna zaduženja, realizaciju, rezultate i mjere poboljšanja. SPN-obrasci u odgojno-obrazovnom procesu obuhvataju područja:

1. Kurikulum:

- 1.1. planiranje i programiranje (globali, mjesečni planovi)
- 1.2. planiranje i programiranje rada stručnih aktiva u školi (rasprave o strukturi, obimu kurikuluma, prilagođenosti i usklađenosti elemenata kurikuluma, integriranje i prožimanje sadržaja, predmeti i programi, obim, usklađenost i izbor sadržaja, kontinuitet evaluacije i napredak);
- 1.3. planiranje i programiranje dopunske i dodatne nastave u okviru kurikuluma;
- 1.4. planiranje i programiranje vannastavnih aktivnosti u okviru kurikuluma;
- 1.5. plan i program podrške i savjetovanja nastavnika koja se odnose na kurikulum.

2. Postignuća:

- 2.1. uspjeh u učenju i vladanju u predmetima NPP-a;
- 2.2. uspjeh u učenju i vladanju na školskom nivou;
- 2.3. uspjeh učenika škole na kantonalnim i višim nivoima takmičenja;
- 2.4. uspjeh učenika u vannastavnim aktivnostima;
- 2.5. tabelarni pregled uspjeha učenika škole.

3. *Učenje i poučavanje:*
  - 3.1. nastavničko planiranje rada (nastavne pripreme);
  - 3.2. nastavni proces, metode poučavanja, obim poučavanja, prikladnost pristupa;
  - 3.3. oblici, obim i jasnoća mjerenja ishoda učenja - znanja, sposobnosti, kompetencija;
  - 3.4. oblici, obim i jasnoća kontrole ishoda učenja;
  - 3.5. oblici, obim, jasnoća i funkcionalnost ispitivanja ishoda učenja;
  - 3.6. mjerenja ishoda u funkcionalnim, komparativnim i reproduktivnim znanjima;
  - 3.7. mjerenje zadovoljstva i briga za učenike različitih sposobnosti i sklonosti;
  - 3.8. ocjenjivanje kao dio poučavanja: obim, metode, analize i mjere poboljšanja;
  - 3.9. izvještavanje o napredovanju učenika: obim, dubina, postupci, preporuke, podaci koji se daju učenicima, roditeljima, stručnim aktivima, nastavničkim vijećima, stručnim saradnicima, direktoru škole.
4. *Podrška učenicima:*
  - 4.1. praćenje napredovanja i postignuća učenika;
  - 4.2. planovi i programi podrške za učenje;
  - 4.3. praćenje, integracije i napredovanja djece s posebnim potrebama;
  - 4.4. planovi i programi profesionalne orijentacije.
5. *Školski etos:*
  - 5.1. procedure koje se odnose na radnu etiku učenika, nastavnika, zaposlenika (kućni red, odnosi između učenika i nastavnika, ponašanje i disciplina učenika, evidencije i procedure prijema stranaka i roditelja);
  - 5.2. očekivanja i promicanje postignuća (planiranje, programiranje i realizacija nagrađivanja postignuća i uspjeha učenika, nastavnika, saradnika);
  - 5.3. planiranje, programiranje i realizacija partnerstva s roditeljima, školskim odborom i lokalnom zajednicom.
6. *Resursi:*
  - 6.1. školski prostor (unutarnji, vanjski, kabineti, sportski tereni)
  - 6.2. nastavna oprema i nastavna pomagala - dostatnost prema standardima, plan upotrebe, stepen iskorištenosti za podršku i unapređenje učenja i podučavanja;
  - 6.3. zaposlenici (iskustvo, kvalifikacije i stručnost zaposlenika),
  - 6.4. plan, program i realizacija vrednovanja i profesionalnog razvoja zaposlenika (stručno usavršavanje menadžmenta, stručnih saradnika, nastavnika i ostalih zaposlenika).
7. *Menadžment, rukovođenje i osiguranje kvalitete:*
  - 7.1. ciljevi i politika škole predstavljeni godišnjim programom rada
  - 7.2. realizacija godišnjih ciljeva, zadataka i politike škole predstavljeno periodičnim izvještajima o uspjehu učenika i nastavnika u toku i na kraju školske godine, zapisnicima sa sjednica stručnih aktiva, sjednica nastavničkog vijeća, savjeta roditelja, školskog odbora i urednog vođenja ljetopisa škole.
  - 7.3. plan i program samovrednovanja (samovrednovanje predmeta, nastave u cjelini, ukupnog djelovanja škole, planovi i programi otklanjanja neusklađenosti, planovi i programi osiguranja i unapređenja kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa).

SPN-obraci dizajnirani su tako da mogu biti funkcionalni u postupcima monitoringa i samovrednovanja, ali isto tako i kod vanjskih vrednovanja, monitoringa i evaluacija. SPN-obraci metričkom valorizacijom određenih aktivnosti zaposlenika u odgoju i obrazovanju mogu biti indikatori i njihovog vlastitog napredovanja.

Razvijeno je do sada i sondirano u školama USK-a 10 SPN-obrazaca i to:

- SPN - 1: (priprema za stručno pedagoški nadzor: podaci o školi);
- SPN - 2: (predmet i okvir stručno pedagoškog nadzora);

- SPN - 3: (kurikulum: planiranje i programiranje);
- SPN - 4: (postignuća: planiranje, analiza, korektivne mjere, mjere poboljšanja);
- SPN - 5: (učenje i poučavanje);
- SPN - 6: (zapisnik o izvršenom stručno-pedagoškom nadzoru);
- SPN - 7: (nalaz o stručno – pedagoškom nadzoru);
- SPN - 8: (zapisnik o izvršenom stručnom nadzoru rada školske biblioteke);
- SPN - 9: (mentor: planiranje, programiranje i realizacija);
- SPN -10: (školski menadžment: planiranje, programiranje analiza, korektivne mjere, mjere poboljšanja).

4. ZAKLJUČAK

Analize obrazovnih struktura u zemljama EU i OECD-a ukazuju na pojavu da se škole u odnosu na okolinu i do pet puta sporije mijenjaju. Promjene obrazovnog sistema u BiH su spore, a kroz monitoring i evaluaciju učeničkih dostignuća, institucionalnog okvira i tekućih reformi, kvalitet nastavnog osoblja, opremljenost škola, odmjerenoost i funkcionalnost kurikuluma mogu se ove promjene učiniti dinamičnijim, funkcionalnijim.

Samoevaluacija ili samovrednovanje institucija obrazovanja u koncepciji „nove škole“ čini osnovu opće prihvaćene obrazovne paradigme koja ističe da je cjelokupna obrazovna struktura podređena konačnom cilju koji je postavljen kroz obrazovne ishode.

Primjena SPN-obrazaca u osnovnim i srednjim školama u Unsko-sanskom kantonu, monitoring i evaluacije uticaja istih, ukazuje da se mogu relaksirati i dinamizirati promjene u primarnom i sekundarnom obrazovanju u BiH.

5. LITERATURA

- [1] Determining Excellence: A questionnaire approach, EFQM, Avenue des Pléiades 15, B-1200 Brussels, Belgium
- [2] Danny Samson, David Challis.; "Patterns of business excellence", Measuring Business Excellence, Vol. 6 No. 2, 2002.
- [3] Her Majesty Inspectorate of Education - Scotland, 2004.
- [4] Heinch, A.R.: Instructional Media and the New Technologies of Instruction (Nastavni mediji i nove nastavne tehnologije), Mac Millan, 2000.
- [5] Klarić, S.: Upravljanje kvalitetom, Alati i metode poboljšanja, Mašinski fakultet. Mostar, 2009.
- [6] Kay C, Tan.; "A comparative study of 16 national quality awards", The TQM Magazine, Vol. 14 No. 3, 2002
- [7] Ministarstva obrazovanja u BiH u suradnji sa Međunarodnom zajednicom.: Reforma obrazovanja poruka građanima BiH, 2002.
- [8] SAVJET EVROPSKE UNIJE.: Brisel, 12. septembar 2005. 11189/05 EDUC 114 SOC 307 COVER NOTE od: Geberalni sekretar Komisije EU, potpisano od strane g-dje Patricije BUGNOT, Direktor, datum prijema: 8. juli 2005. za: G. Havijera SOLANU, generalnog sekretara/visokog predstavnika "Na putu ka Evropskom kvalifikacionom okviru za doživotno učenje".
- [9] Danny Samson, David Challis: The EFQM Excellence Model, EFQM, Avenue des Pléiades 15, B-1200 Brussels, Belgium.